PAX ROMANA ŞI EUROPA ANTICĂ

Lector univ. dr. FÁBIÁN István

Universitatea "Petru Maior",Târgu-Mureş

Abstract

The European idea appears a as result of a thought applied upon the becoming of a continent. The paper has as aim to analyze the refined mechanism through which the Romans managed to conquer almost entire Europe and, what is more important, the military conquest was followed by a cultural, religious and political one. The main coordinate of Roman actions were the extension of the **pax romana** the Roman "peace" which implied the radical transformation of the **forma mentis** of the barbarians and to transform them into Rome's useful subjects. They succeeded and they created an Empire and o conscience of unity which was never surpassed. Not even today by the EU.

Ideea de Europa este o temă ce apartine istoriei ideilor, din această perspectivă Europa apare ca o expresie a gândirii aplicate asupra devenirii unui continent. Istoricii ideilor au adunat referirile la "Europa" din textele scrise şi au recompus modul în care gânditorii, au analizat şi infăţişat această parte a lumii. Ideea europeană,ne vor spune istoricii ideilor este o realitate gândită,este punctul de vedere care prevalează în istoriografia occidentală care şi în aceasta problemă continua o tradiţie "gnostică" ce sugerează că gândirea exercită o autoritate necontestată şi că ea evolueaza prin acumulări.[1]Această idee europeană a fost abordată de istorici eminenti ai culturii, de politologi, economişti, sociologi şi bineinteles literaţi. Vasta literatură care a apărut mai ales după cel de-al doilea război mondial, când oameni şi-au dat seama că diviziunile Europei duc la catastrofă, acopera aceste variante aspecte.

Europa a fost imaginată de oamenii politici, de cărturari afiliati unor centre de putere şi a devenit astfel un proiect. Între gând şi aspiraţie s-a stabilit tot timpul o legătură, drept urmare istoricul şi analistul contemporan se vede silit să ia în considerare nu numai texte filosofice sau literare ci şi politica imperială sau planurile de aliante si federatie. Europa ne apare în aceste conditii ca rezultat al unei conştiinţe politice şi culturale,care evolueaza în sensul schimbării (de vreme ce progresul este mai curand o iluzie). Transferul de putere şi de viaţă culturală deplasează focarele vieţii europene. Centrele de putere şi de iradiere culturală atrag în jurul lor popoarele care se revendică de la aceeasi tradiţie: creştină, elină, romană. Translaţiile studiilor şi ale imperiului schimbă relaţiile dintre

[1] Alexandru Duţu,*Ideea de Europă şi evoluţia conştiinţei europene,* Ed.All, Bucureşti, ,1999,pag.

BDD-A23660 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:57 UTC)

popoare.[2]

Istoria ideii de Europa se confundă şi cu istoria unității Europei care a cunoscut diverse transformări şi mutații pe parcursul a mai multor secole. De-a lungul istoriei europene au existat factori care au indicat disponibilitatea pentru unitate şi de asemenea factori care au pus in evidență diversitatea. Speranțele şi aspiratiile noastre pentru viitor nu au intotdeauna conexiuni necesare în trecut ,validarea sau nevalidarea idealului integrării europene nu este consolidată şi nici slabită de considerațiile asupra precedentelor istorice.[3]

Pax Romana şi conceptul de Europa

Construcția europeană, procesul conştient de formare a unității economice, politice şi instituționale a acestui spațiu au o vechime de doar câteva decenii, declanşându-se efectiv în contextul bipolarității mondiale, instaurate dupa al doilea război mondial, în care Europa îşi putea salva locul, rolul, identitatea şi puterea doar prin transpunerea în practică a premizelor unității sale. Acest proces a fost intemeiat, desigur, pe antecedentele unei evolutii de circa un mileniu, în care ideea de unitate europeană s-a cristalizat şi afirmat prin numeroase inițiative şi proiecte, care se constituie, în ansamblul lor, într-o adevarată preistorie a construcției europene. Modalitățile preconizate în cursul timpului pentru unificarea spațiului european s-au concentrat, în esență, în jurul a două soluții posibile: cea imperială, o unificare prin forță a continentului în jurul unei puteri hegemonice, şi cea a asocierii statelor europene, pe baza propriei voințe, într-o formă federativă sau confederativă.

În antichitate nu se poate vorbi de istoria ideii europene, Grecia era Europa insăşi iar Imperiul Roman preluând cultura greacă şi valorile postulate de elenism s-a identificat cu aceeasi realitate. Din aceste cauze putem considera că istoria Greciei şi a Romei este istoria Europei.

Notiunea de unitate a Europei in sensul existentei Europei ca entitate distinctă fost străină lumii antice, a existat însă o unitate la nivelul structurii politice a Imperiului Roman şi la acela al civilizației elenice comune. Totuşi Imperiul Roman nu a fost niciodată european în sensul modern al cuvântului, Imperiul Roman a fost un imperiu mediteranean,a controlat rutele comerciale din bazinul Marii Mediteraneene dar a fost şi unul tricontinental controlând zone în Europa,Africa si Asia.[4]

Este evident faptul ca în privința concepției despre Europa trebuie luat în considerare faptul că Europa nu exista la începutul istoriei europene decat în dimensiune

[2] *Ibidem,pag.9*

[3] Prof.Univ.dr. Ioan Ciupercă,Conf.Univ.dr.Lucian *LeuşteanJstoria Ideii de Europa şi a Integrării Europene,Universitatea Alexandru Ioan Cuza,Iaşi,Centrul* de Studii Europene,2004 ,pag.1-2

[4] Gheorghe *Ceauşescu,Naşterea* si *configurarea Europei* ,Ed.Corint, Bucureşti, 1994, pag.78-79

BDD-A23660 © 2009 Editura Universității „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:57 UTC)

geografică[5]. Pentru Imperiul Roman, care a reunit în granitele sale Europa, Africa de Nord şi Asia cunoscută atunci linia de demarcatie se afla nu între continente, ci între lumea romană(*romanitas*), unită prin limbă, institutii, comert, spiritualitate comună, şi lumea exterioara, desemnată ca barbară.(*barbaricum*)

Perioada imperială a fost culmea civilizatiei romane. S-a ridicat din ruinele Republicii şi a supravietuit până în secolul V p.Chr. Istoria sa este însă împărțită în perioade de putere şi glorie, avânt cultural şi realizări, urmate de un declin lent. Două figuri au dominat finalul Republicii şi începuturile Imperiului, două figure carevor cârmui existența statului roman pe un făgaş nou şi vor desemna termenul de *pax romana* drept teoria politică definitorie a expansiunii imperiale: *Caius Iulius Caesar* şi *Octavianus Augustus*.

Iulius Cezar a fost un general şi un politician genial, care a transformat în avantaje personale problemele Romei. Pentru inceput, el a format cu consulii Pompei şi Crassus sus o alianță de guvernare, denumită Primul Triumvirat. Apoi, la moartea lui Crassus, el i-a declarat razboi lui Pompei şi Senatului, pentru a guverna Roma singur. Greşeala sa a fost însă că s-a autoproclamat dictator pe viață fapt care a dus la puternice controverse şi în cele din urmă la asasinarea sa.[6] Au urmat alti 14 ani de războaie civile între moştenitorul desemnat de Caesar, Augustus, şi mâna dreaptă a lui Caesar, Marcus Antonius. Odată cu Victoria de la Actium, Augustusa dobandit puterea deplina asupra Romei. În mod inteligent, Augustus a decis să nu devină dictator, precum Caesar, ci să formeze Principatul, care i-a conferit puterea reală - pe viață - desi el părea să permită Senatului să joace un rol mult mai important decât în realitate. *Pax* apare, mai ales în ultima parte a domniei lui Augustus, asociată cu evocări ale armoniei civice precum *Concordia* şi *Salus publica.*[7]

Secolul I şi începutul celui următor, a fost o epoca de mari expansiuni pentru Imperiu. Le jumătatea secolului II p.Chr însă, împăratul Hadrian a renunțat la anumite teritorii nesigure, pentru a putea administra mai uşor restul imperiului. Fiecare provincie avea propriul guvernator şi propria Constitutie, ajungând într-o mare masură să se autoguverneze. Imperiul a adus beneficii economice uriaşe Romei, care s-a îmbogățit din colectarea de taxe din provincii.

Întinderea uriaşă a Imperiului asigura o vasta arie de influenta a Romei. Limba, arhitectura, cultura, tehnica şi chiar regimul alimentar al romanilor şi-au lăsat amprenta în

[5] F.Cordano,*La geografia delgli antici*, Roma,1982,p.170
[6] Husar, Adrian,*Gesta deorum per romanos,vol I,*Ed.Ardealul, 1999, p.35
[7] Idem, *Pax romana-un elaborate ideologic al epocii principatului*, Studia, I, Historia, 2001,p.10

BDD-A23660 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:57 UTC)

provincii aproape până în zilele noastre. Imperiul Roman a atins apogeul in sec. II-III d Hr. gratie une puteri centrale autoritare, administratiei ramificate si armatei Intre frontierele sale "*Pax Romana*" devine conept de securitate socială, iar Roma a ajuns "Cetatea Eterna", "Centrul Universului", o materializare a aspirației de liniște, ordine şi eficiență a Antichității. Preluând de la greci multe dintre elementele culturii umaniste şi dezvoltând un solid sistem juridic, sinteza romană imperială devine mostenire fundamentală a Europei.

Pax Romana a fost o realitate istorică, un sistem de ordine internațională şi a devenit în timp un model de structurare a raporturilor politico-militare pe spații geo-politice largi. Ca şi Imperiul, Pax Romana era considerat un concept politic caracterizat de universalitate şi a cărui valoare depăşea frontierele propriu-zise ale statului roman. Pax Romana însemna în primul rând, ordine şi eficiență politicoadministrativă: teritorii vaste au fost urbanizate şi integrate în circuitul civilizației, valorile locale fiind acceptate de romani în virtutea pragmatismului lor politic unanim recunoscut. Dreptul roman a introdus în concepția europeană ideile de drept scris, separat de religie şi "moderator" între indivizi şi între persoane şi bunuri. Pacea internă corespundea unei situatii economice înfloritoare şi unui relativ echilibru social. Din punct de vedere social *pax romana* însemna o puterinică "clasă mijlocie" alcatuita din: negustori, comercianti, functionari, proprietari agricoli mici si mijlocii(pe lângă ordinele senatorial şi ecvestru), tot atâtea elemente de sustinere a Imperiului prin contribuții fiscale, de muncă şi militare.

Pe plan extern, Imperiul a afisat, inițial, o politică de expansiune accelerată, până la Hadrianus, în primele decenii ale secolului al II-lea p.Chr. Maxima extindere teritorială s-a atins sub Traianus, când s-au constientizat definitiv şi cele trei amenințări de la frontiere: germanii, dacii şi parții (în Europa de Vest, Centrală şi de Est şi în Orientul Apropiat). Tot cam în aceeasi perioadă s-a cristalizat şi conceptia "frontierelor naturale" (Rin, Dunăre, Eufrat), sprijinite pe fluvii şi munti şi intărite prin sistemul limesurilor. Din secolul al II-lea p.Chr. Roma a optat pentru o strategie a conservării câştigurilor obtinute şi o defensivă activa la frontiere; precum şi pentru un system eficient de state si triburi barbare aliate sau "satelite" (Armenia) *Pax* însemna pe plan extern şi vestitor al *humanitas* aceea tabelă de valori inventată în Grecia dar pusă în aplicare de Roma[8] Romanii erau ferm convinşi că *pax romana* este spre binele noilor supuşi ce urmează a fi încorporați în Imperiu. Cucerirea este "*extinderea binecuvântărilor civilizației asupra popoarelor înapoiate*" [9]. În acest fel *Pax* şi *Imperium* devin sinonime mai ales dacă avem în vedere că romanii considerau cel de al doilea termen nu numai prin aspectul territorial cât mai ales din punctual de vedere a expansiunii

[8] Husar,*art.cit.*p.12
[9] Cicero,*Pro lege Manila* 41

BDD-A23660 © 2009 Editura Universității „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:57 UTC)

modului de gândire romană.[10]

Pax Romana exprima şi existența unei unități a sistemului de valori politice şi cultural-religioase în Imperiu. Prin asimilarea valorilor neromane, combinate cu romanizarea populatiilor cucerite, statul multietnic cu centrul in Mediterana a forjat unitatea spirituală a zeci de milioane de oameni. Un aport esențial în acest proces l-au avut şcoala, administrația şi armata. Legislația, la rândul ei, a uniformizat comportamentul juridic al locuitorilor Imperiului şi a justificat concentrarea puterii în mâinile monarhilor din Roma şi (mai târziu) Constantinopol. Această legislatie a stimulat vointa supusilor de a fi cetățeni romani, ca şi mândria lor, şi a favorizat ataşamentul față de statul roman şi patria comună.

Prin romanizarea unor popoare italice, celtice, tracice, ilire ,inclusiv a getodacilor, s-a obținut o omogenizare etno-culturală a Imperiului (cu excepția Orientului), proces cu urmări decisive în apariția popoarelor neolatine. Împărații garanți ai păcii, asistați de jurişti, au patronat aparitia şi dezvoltarea ideologiei imperiale, propulsând la loc de cinste conceptul de *Pax Romana* (pace, ordine, civilizatie, prosperitate, respectul persoanei si proprietatii, toate opuse haosului, "barbariei" şi nesfârşitului război)

Cultul pacii se celebra împreună cu altele oficiale, de doua ori pe an. Pacea romană, asociată personalității împăratului, ai strălucirii Romei Eterne, a fost şi un subiect predilect al artei oficiale. Comenzile de stat şi cele ale particularilor,(Mecena, un apropiat al lui Augustus) au transformat Roma într-un impresionant centru arhitectural, emanând forță şi perenitate: *Domus Aurea* (palatul lui Nero), edificiile Capitoliului, Mausoleul lui Augustus, Circus Maximus, Colloseumul, Forul lui Traianus, Columnele lui Traianus şi Marcus Aurelius sunt tot atâtea exemplede manifestare artistică a *pax romana.* Dupa modelul Capitalei se vor înălța construcții impunătoare la Constantinopol, Sirmium, Nicomedia, Salonic. Mai mult decât atât:fiecare oraş al Imperiului se dorea a fi o copie a Romei.[11]

Dar ce anume înțelegem noi si concluzionăm ca a fost într-adevar Pax Romana? Pacea romana înseamnă securitate interna şi externă a locuitorilor, prin prosperitate şi ordine în Imperiu. Securitatea externă s-a realizat prin legiunile si prin marina de război romană, destinata a controla Marea Interioara (Mediterana)dar şi limesurile. Pax Romana a insemnat un echilibru social în Imperiu, bazat pe unificare juridică,administrativă şi socială. Sistemul de securitate socială era conceput în aşa fel încât locuitorii erau mândrii de statutul lor de *cives romanus* iar cei *peregrines* faceau tot posibilul să devină cetățeni. Considerăm însă că cea mai importantă realizare a conceptului de *pax romana* a fost unificarea mentală: *forma mentis romana* devine un mod de existență pentru toți locuitorii Imperiului indiferent de zona

[10] G.Champion *Roman imperialism:reading and sources* Longman,London-New York, 2007, p.32
[11] A.Husar,*Provincia Dacia.Structuri de civilizație*,Ed.Napoca Star.2003

BDD-A23660 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:57 UTC)

în care se aflau(Este un aspect pe care UE nu a reuşi să realizeze şi nici nu va reuşi).

Pax Romana a însemnat cel dintâi episod din preistoria conceptului de Europa, ea fiind un sistem aparţinând civilizaţiei celei mai strălucitoare dintre toate care au existat. "Roma este eternă "! spunea Nicolae Iorga şi nu avem decât să-I dăm dreptate pentru că prin instituţii dar mai ales prin modul pragmatic de unificare romanii au creat o paradigmă politică inegalabilă.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandru Duțu,*Ideea de Europă şi evoluția conştiinței europene,* Ed.All, Bucureşti, 1999

2. Ioan Ciupercă,.Lucian Leuştean *Jstoria Ideii de Europa şi a Integrării Europene*,Universitatea Alexandru Ioan Cuza,Iaşi,Centrul de Studii Europene, 2004 Gheorghe Ceauşescu,*Naşterea si configurarea Europei* ,Ed.Corint, Bucureşti, 1994

3 . F.Cordano,*La geografia delgli antici*, Roma,1982, p.170

4. Husar, Adrian,*Gesta deorum per romanos,vol I,*Ed.Ardealul, 1999

5. A.Husar,*Provincia Dacia.Structuri de civilizație*,Ed.Napoca Star, 2003

6. A.Husar, *Pax romana-un elaborate ideologic al epocii principatului*, Studia, I, Historia, 2001

7. Cicero,*Pro lege Manila* 41

8. G.Champion *Roman imperialism:reading and sources* Longman,London-New York, 2007

BDD-A23660 © 2009 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:49:57 UTC)